

Aan de leden van Provinciale Staten van Noord-Holland

Datum ingekomen vragen : 17 april 2023

Datum GS-besluit : 16 mei 2023

Vragen nr. 23

Vragen van **mevrouw R.I. Bwefar** (GroenLinks) over visveiligheid gemaal IJmuiden.

De voorzitter van Provinciale Staten van Noord-Holland deelt u overeenkomstig het bepaalde in artikel 45 van het Reglement van Orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van Provinciale Staten mede, dat op 17 april 2023 door het lid van Provinciale Staten, **mevrouw R.I. Bwefar** (GroenLinks), de volgende vragen bij Gedeputeerde Staten zijn ingekomen.

INLEIDING VRAGEN

Op donderdag 13 april 2023 publiceerde Trouw het artikel 'Grootste gemaal werkt als hakselaar voor paling, tijd voor een andere pomp'.

De onafhankelijke natuurbeschermingsorganisatie RAVON (Reptielen, Amfibieën en Vissen Onderzoek Nederland) heeft op woensdag 12 april 2023 een manifest uitgebracht waarin zij de politiek oproept met wetgeving te komen die de visveiligheid waarborgt bij renovatie. Dit Manifest wordt onder andere onderschreven door Good Fish, VISwijder, Sportvisserij Nederland, Stichting tot Behoud Visserij Nederland en het Wereld Natuur Fonds.

Hierin wordt o.a. het volgende gesteld:

"Sinds 2008 is bekend dat de huidige pompen zeer schadelijk zijn. Met als gevolg directe sterfte bij schieraal van 46 procent, oplopend tot 96 procent door verwondingen. Het gemaal doodt naar schatting jaarlijks 10.000 schieralen direct, oplopend tot het dubbele als gevolg van verwondingen. In gewicht komt dit neer op jaarlijks 10 ton dode schieraal.

De 6 pompen die in 1975 werden geplaatst, hadden een verwachte levensduur van 50 jaar. De eerste is in 2020 defect geraakt. Recent bestelde Rijkswaterstaat daarom een nieuwe 'superpomp'; identiek en net zo schadelijk als de huidige pompen. Er ligt nog geen plan klaar voor de renovatie van de andere pompen. In een [schriftelijke reactie](#) (pdf: 974 KB) op [vragen van RAVON](#) (pdf: 356 KB) geeft Rijkswaterstaat aan dat het niveau van visveiligheid bij deze renovatie nog onzeker is en nader wordt bekeken. Ook de minister geeft recent in beantwoording van [Kamervragen](#) visveiligheid weer als een 'streven'. Dit maakt de uitkomst onzeker, waarbij de kans bestaat dat vanwege complexiteit, belangen en urgentie toch wordt besloten dezelfde pompen opnieuw te bestellen."

Zoals RAVON in haar brief van 31 oktober 2022 aan Rijkswaterstaat stelt trekt bijna 1 op de 3 palingen of schieralen zoals zij worden genoemd, in Nederland via het gemaal naar IJmuiden. Het gevolg is dat 10-15% van alle schieralen die IJmuiden passeren, overlijdt.

Rijkswaterstaat geeft in haar schriftelijke reactie aan RAVON aan dat vanwege het hoge risicoprofiel van gemaal IJmuiden zij voor nu is overgegaan tot het bestellen van eenzelfde pomp om zo snel zekerheid te kunnen geven over voldoende afvoercapaciteit. Dit jaar, 2023, zal Rijkswaterstaat uitgebreid onderzoek doen naar vismigratie en eind 2023 worden de technische oplossingen uitgewerkt voor het gemaal en de te vervangen pompen. Er wordt benadrukt dat visveiligheid een hoge prioriteit heeft.

De minister geeft in reactie op Kamervragen aan dat er gestreefd zal worden om de passage van het gemaal zo visveilig mogelijk te maken.

Dat het slecht gaat met de paling is bekend. De paling staat op de Rode Lijst van de International Union for the Conservation of Nature (IUCN) en wordt met uitsterven bedreigd.

GroenLinks heeft een aantal vragen:

INLEIDING ANTWOORDEN

Sinds 2017 neemt de provincie Noord-Holland met verschillende partners deel aan een gezamenlijk meerjarig vismonitoringsprogramma rond het Noordzeekanaal. Deze samenwerking is vastgelegd in de *'Samenwerkingsovereenkomst Monitoringsprogramma Vismigratie Noordzeekanaal en Ommelanden'* en is getekend door de volgende partners: Rijkswaterstaat, Hoogheemraadschap van Rijnland, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, provincie Noord-Holland, gemeente Amsterdam, Port of Amsterdam en Sportvisserij Midwest Nederland.

Het monitoringsprogramma is toendertijd mede opgezet met het oog op de komst van de nieuwe zeesluis in IJmuiden en de daaraan gekoppelde mitigerende maatregelen tegen zoutindringing. Het programma vergroot de kennis over migratiepatronen en de passage bij sluizen, gemalen en vispassages. Hierdoor kunnen wateren en kunstwerken effectiever worden ingericht en beheerd. De focus ligt hierbij op de migrerende doelsoorten aal (glasaal en schieraal) en driedoornige stekelbaars, evenals op zoetwatervis, die evenzeer baat heeft bij goed passeerbare kunstwerken.

Eind 2022 liep de samenwerkingsovereenkomst af en op 11 oktober 2022 hebben Gedeputeerde Staten ingestemd met een verlenging tot en met 2027. De reden voor verlenging is dat onder andere de opgaven voor de KRW, de Europese Aalverordening en de Benelux beschikking op vrije vismigratie (2009) nog een onverminderde druk leggen op het tot stand brengen van een onbelemmerde en veilige vismigratie in het Noordzeekanaal en ommelanden.

VRAGEN INCLUSIEF BEANTWOORDING GEDEPUTEERDE STATEN

Vraag 1:

Is de gedeputeerde op de hoogte van het feit dat slechts 4% van de palingen zonder verwondingen en levend door gemaal IJmuiden komt op hun jaarlijkse trek in en door het gemaal bij IJmuiden? En is zij het met ons eens dat een ernstig bedreigd diersoort niet tegen dit soort door mensen veroorzaakte en te verhelpen obstakels aan zou moeten zwemmen?

Antwoord 1:

De cijfers waar RAVON naar refereert zijn specifiek gericht op de schieraal, oftewel de bijna geslachtsrijpe aal die vanuit het Noordzeekanaal naar zee trekt om te paaien. De 4% overleving van

de schieraal is gebaseerd op de door RAVON vermeldde 46%¹ directe sterfte en 96% inclusief de uitgestelde sterfte. Deze informatie is ontleend aan de resultaten uit het [onderzoek 'Effecten van Gemaal IJmuiden op de uittrek van schieraal: integratie van de onderzoeken tijdens de periode 2007-2011'](#) naar schieraalsterfte achter één van de twee pompen die zijn geplaatst in 2004. Het gemaal IJmuiden maalt het water uit van het Noordzeekanaal op de Noordzee. Tijdens de bouw van het gemaal in 1975 zijn vier pompen geplaatst (pompen 1 tot en met 4). In 2004 volgden nog twee aanvullende pompen (pompen 5 en 6). De twee pompen uit 2004 kunnen voor de schieraal schadelijker zijn dan de vier pompen die zijn geplaatst in 1975. Dit komt omdat de twee pompen uit 2004 met meer toeren kunnen draaien. Het is daarmee niet juist om te stellen dat slechts 4% van de schieralen zonder verwondingen door het gemaal IJmuiden komt. Via de 'Samenwerkingsovereenkomst Ecologische Verbindingszone Noordzeekanaal en Ommelanden' is meerjarige gezamenlijke monitoring uitgevoerd van de vismigratie in het Noordzeekanaal en ommelanden. In 2016-2018 is op basis van deze overeenkomst een uitgebreid onderzoek uitgevoerd naar de uittrek van schieraal uit de omgeving van het Noordzeekanaal via IJmuiden. Hieruit is geconcludeerd dat 18 tot 27% van de schieralen jaargemiddeld het gemaal IJmuiden passeert, met een schadekans van circa 56%. Oftewel circa 44% van de schieralen passeert het gemaal zonder verwondingen. De schadekans van 56% is opgenomen op pagina 52 van het [rapport 'Evaluatie trekvisonderzoeken Noordzeekanaal en Ommelanden'](#) uit 2020.

Op uw vraag of de Gedeputeerde het met GroenLinks eens is dat een ernstig bedreigd diersoort niet tegen dit soort door mensen veroorzaakte en te verhelpen obstakels aan zou moeten zwemmen is het antwoord als volgt. Het college van Gedeputeerde Staten waardeert het dat RAVON dit onderwerp onder de politieke aandacht brengt. Voor de aal is nog een onverminderde inspanning nodig om de soort op den duur te behouden. Hierbij is voor onze regio nog een extra uitdaging gelegen in de belangrijke wijzigingen van de infrastructuur bij IJmuiden, zoals de recent in gebruik genomen Zeesluis IJmuiden en de nog op te leveren selectieve onttrekking van zout water. Een kans om het gemaal IJmuiden visveiliger te maken doet zich voor bij de voorgenomen vervanging van de pompen (1, 2 en 4)². De mogelijkheden hiertoe worden door Rijkswaterstaat onderzocht en het ontwerpproces van de nieuwe pompen start eind 2023. Bij het overleg van de stuurgroep 'Ecologische Verbindingszone Noordzeekanaal en Ommelanden' blijft de provincie Noord-Holland extra aandacht vragen voor een visveilig ontwerp van deze drie pompen en naar mogelijkheden voor aanpassingen, ten gunste van de vismigratie, aan het maalregime van de pompen (5 en 6 en de te vervangen pomp 3). Door het spreiden van de afvoer over meerdere pompen kunnen hoge toerentallen bij deze pompen, met een daarbij behorende hoge schadekans, worden beperkt.

¹ Deze 46% is overigens niet juist. De sterfte na een week in de bun, was toen vastgesteld op 42%. Bij inwendig onderzoek van 63 schieralen, die er ongedeerd uitzagen, bleken er 59 (94%) toch dodelijk verwond. Samen met de vastgestelde sterfte kom je dan op een uiteindelijke sterftekans van 96%. Dit geldt echter alleen voor de pompen 5 en 6. De pompen 1 tot en met 4, uit 1975, hebben lagere toerentallen en dus ook een lagere vissterfte. Voor het gehele gemaal wordt de schadekans voor schieraal ingeschat op 56%.

² Rijkswaterstaat is voornemens om de vier pompen uit 1975 de komende jaren te vervangen. Hierop vooruitlopend wordt één pomp (pomp 3) al met spoed vervangen. Deze pomp is besteld en al in productie. Naar verwachting wordt deze pomp eind 2023 geleverd en begin 2024 getest. De reden voor deze versnelde vervanging, waardoor pomp 3 als reserve beschikbaar komt, is de lange periode geweest met uitval van één pomp (pomp 5) vanaf begin 2020 tot eind 2021. Hierbij is risico gelopen op peiloverschrijding van het Noordzeekanaal en zijn veel kosten gemaakt voor het installeren van noodpompen bij de kleinere sluizen in IJmuiden om het peilbeheer te borgen. Door de noodzaak snel over reservecapaciteit te beschikken was het niet mogelijk de nieuwe pomp visveilig te ontwerpen.

Vraag 2:

Is de gedeputeerde op de hoogte van het feit dat Waterbeheerders om visveiligheid te garanderen NEN 8775 als norm hebben gesteld voor de visveiligheid van pompen en turbines, en dat deze norm ook wordt gebruikt door Rijkswaterstaat voor waterkrachtcentrales in een toetsingskader om schade door turbines in te perken?

Antwoord 2:

De [NEN 8775](#) is een norm waarin omschreven is op welke wijze de visveiligheid van pompen moet worden onderzocht of berekend. De NEN 8775 stelt geen normen aan de visveiligheid van de pompen. Om de cumulatieve vis schade van waterkrachtcentrales langs de grote rivieren te beperken, heeft Rijkswaterstaat in 2014 een [toetsingskader](#) opgesteld, met daarin onder meer de eis dat het risico op schade voor trekvis (onder meer schieraal en zalm) voor alle waterkrachtcentrales langs een gestuwd riviervoorwerk maximaal 10% van de uittrekkende populatie mag betreffen. Een gemaal betreft geen waterkrachtcentrale. Voor gemaal IJmuiden heeft Rijkswaterstaat vooralsnog geen toetsingskader met eisen voor het risico op schade voor trekvis.

Vraag 3:

Is gedeputeerde het met ons eens dat Rijkswaterstaat de in vraag 2 genoemde norm, zeker als er sprake is van bedreiging van een diersoort op de Rode Lijst van de IUCN, niet los kan laten bij renovatie en vervanging van bestaande pompen en turbines? Zo niet, waarom niet?

Antwoord 3:

Ja.

Vraag 4:

Is de gedeputeerde het met ons eens dat het een taak van de overheid is wilde dieren te beschermen waar mogelijk en dat dit ook geldt voor dieren die door een gemaal trekken, en zeker als het gaat om ernstig bedreigde diersoorten?

Antwoord 4:

Ja, het college van Gedeputeerde Staten vindt het een taak van de overheid om wilde dieren die migreren via gemalen of spuisluizen te beschermen waar mogelijk.

Vraag 5:

Is de gedeputeerde het met ons eens dat de norm van een vissterfte van ten hoogste 10%, die RAVON stelt in haar manifest van woensdag 12 april 2023, en die overeenkomt met de eis die Rijkswaterstaat stelt voor het verlenen van vergunningen voor waterkrachtcentrales, ook voor haar eigen gemalen moet gelden, zeker waar het gaat om een ernstig bedreigd diersoort?

Antwoord 5:

Momenteel is er geen norm ten aanzien het risico op schade voor trekvis bij het passeren van gemalen, zie hiervoor ook het antwoord op vraag 2. Binnenkort vindt een overleg plaats van de stuurgroep 'Ecologische Verbindingszone Noordzeekanaal en Ommelanden'. Bij dit overleg agendaert de gedeputeerde het onderwerp 'visveiligheid van gemalen in de provincie Noord-Holland'.

Vraag 6:

Is de gedeputeerde bereid er bij de Minister op aan te dringen dat Rijkswaterstaat bij de

vervanging van de pompen van gemaal IJmuiden niet alleen streeft, maar garandeert dat alleen zulke pompen worden geïnstalleerd die voldoen aan de norm van maximaal 10% vissterfte van een soort? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 6:

Momenteel is er geen norm ten aanzien het risico op schade voor trekvis bij het passeren van gemaal IJmuiden, zie hiervoor ook het antwoord op vraag 2. Binnenkort vindt een overleg plaats van de stuurgroep 'Ecologische Verbindingszone Noordzeekanaal en Ommelanden'. Op de agenda van dit overleg staat de visveiligheid bij het gemaal IJmuiden centraal. De provincie Noord-Holland blijft extra aandacht vragen voor het verhogen van de visveiligheid bij gemaal IJmuiden. Afhankelijk van de reactie van Rijkswaterstaat zal afgewogen worden of de provincie Noord-Holland het nodig vindt om, eventueel samen met partijen, een reactie aan de Minister te sturen.